

Asia: OM 1/61/2016

Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto työryhmän ehdotuksesta ”Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset” (OM 2/2018)

Pyynnöstä lausun työryhmämietinnöstä ”Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset” seuraavan:

Oikeusministeriön 25 päivänä marraskuuta 2016 asettaman työryhmän tehtävänä oli selvittää ja arvioida ehdollisen vankeuden tehostamista oheisseuraamusjärjestelmää kehittämällä. Ehdollisen vankeuden vaikuttavuuden lisäämisen lisäksi työryhmämietinnössä nostetaan yhdeksi uudistuksen tavoitteeksi myös ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välisen kynnyksen madaltaminen.

Mietinnössään työryhmä ehdottaa, että ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksia koskevaa järjestelmää täydennetään säätämällä rikoksen 21 vuotta täytettyään tehneille uudeksi oheisseuraamukseksi valvonta. Lisäksi mietinnössä esitetään, että ehdollisen vankeuden oheisseuraamusjärjestelmää tehostettaisiin nostamalla oheisseuraamuksena tuomittavissa olevan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärä 90 tunnista 120 tuntiin. Seuraavaksi arvioin erikseen näitä kahta ehdotusta.

Rikoksen 21 vuotta täytettyään tehneiden valvonta

Voimassaolevan lainsäädännön mukaan alle 21-vuotiaana rikoksen tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden ohella valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Työryhmän esityksen mukaan mahdollisuus määrätä valvonta ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamukseksi ulotettaisiin koskemaan myös henkilöitä, jotka ovat

tehneet rikoksen 21 vuotta täytettyään. Valvonta-aika olisi sama vuosi ja kolme kuukautta kuin alle 21-vuotiaana rikoksen tehneillä. Valvonta olisi mahdollista määrätä, jos se on tarpeen uusien rikosten ehkäisemiseksi ottaen huomioon tekijän aikaisemman rikollisuuden, hänen henkilökohtaiset olonsa ja rikokseen johtaneet seikat. Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneiden valvonnasta poiketen aikuisille määrättävä valvonta voisi sisältää enintään 30 tuntia osallistumista Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymällä tavalla julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään kuntoutukseen tai avohoitoon.

Aikuisten valvontaa perustellaan mietinnössä ennen kaikkea erityisestävin kriteerein. Valvontaan määräämisen tavoitteena on uusien rikosten ehkäiseminen. Esitetyn muutoksen erityisestävät tavoitteet näkyvät siinä, että valvontaan määräämistä harkittaessa huomiota kiinnitettäisiin ensisijaisesti henkilön aikaisempaan rikollisuuteen ja elämäntilanteeseen, ei niinkään tuomittavana olevan rikoksen vakavuuteen. Työryhmän julkilausumana lähtökohtana olisi, että ensikertalaiset rajattaisiin valvonnan ulkopuolelle. Aikuisten valvonta ei siten ainakaan lähtökohtaisesti soveltuisi esimerkiksi tapaukseen, jossa henkilö tuomitaan ensikertalaisena vaikkapa väkivalta-, seksuaali- tai talousrikoksesta lähellä ehdollisen vankeuden tuomitsemisen ylärajaa olevaan rangaistukseen. Ehdotettu muutos ei siksi vastaa siihen työryhmän perustamisen taustalla olleeseen ongelmaan, ettei pitkää ehdollista vankeutta ole pidetty riittävän tuntuvana rangaistuksena vakavaksi koetusta rikoksesta.

Työryhmän ehdotus aikuisten valvonnasta on kuitenkin kannatettava, sillä se laajentaa etenkin vaikeasti päihdeongelmaisten pääsyä Rikosseuraamuslaitoksen palveluiden piiriin. Nykyjärjestelmässä henkilöllä, joka on tuomittu vain ehdolliseen vankeuteen ilman oheisseuraamuksia, ei ole pääsyä Rikosseuraamuslaitoksen toimintaohjelmiin. Aikuisten valvonta voisikin tarjota vaihtoehdon silloin, jos henkilöä ei ole päihdeongelmansa vuoksi mahdollista määrätä ehdollisen vankeuden ohella yhdyskuntapalveluun. Myös mahdollisuus sisällyttää valvontaan julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämää kuntoutusta tai avohoitoa on perusteltu. Kun tällainen kuntoutus tai avohoito annetaan tavanomaisen palvelu-järjestelmän puitteissa, merkitsee tämä kuitenkin sitä, että palvelujen saatavuudessa voi olla merkittäviäkin alueellisia eroja. Tätä ehdotusta onkin siksi tarpeen pohtia myös yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

Työryhmämietinnössä on pohdittu myös koeajan ja valvonta-ajan välistä suhdetta ja päädytty esittämään, että valvonnan ei tulisi lakata koeajan päättyessä. Jos tällaiseen aiemmista lakien esitöissä esitetyistä näkemyksistä poikkeavaan tulkintaan päädytään, olisi siitä perusteltua ottaa maininta myös lainsäädäntöön – esimerkiksi rikoslain 2 b luvun 3 §:n 2 momenttiin.

Yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärän nostaminen

Työryhmä esittää, että yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärä nostettaisiin 90 tunnista 120 tuntiin. Tätä esitystä perustellaan ehdollisen vankeuden tuntuuuden lisäämisellä sekä ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä koetun huomattavan eron pienentämisellä.

Rangaistuksen tuntuvuus epäilemättä lisääntyisikin niiden henkilöiden kohdalla, jotka lainmuutoksen seurauksena tuomittaisiin ehdollisen rangaistuksen ohella aiempaa pidempään yhdyskuntapalveluihin. Esitetyn muutoksen vaikutukset jäisivät kuitenkin riippumaan siitä, missä määrin tätä korkeampaa enimmäistuntimäärää käytännössä hyödynnettäisiin. Käytännössä rangaistuksia varsin harvoin määrätään rangaistusasteikkojen yläpäästä. Lienee myös selvää, että tällä enimmäistuntimäärän muutoksella tuskin olisi merkittävää vaikutusta siihen, miten suuri yleisö ehdollisen vankeuden vaikuttavuuden kokee. Todennäköistä onkin, että esitetyn muutoksen vaikutukset jäisivät melko vähäisiksi.

Seuraamusten porrastuksen arvioinnin kannalta työryhmän ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksiin rajautuvaa tehtävää voi pitää valitettavan kapeana. Oheisseuraamuksena määrättävän yhdyskuntapalvelun tuntimäärän kasvattaminen toki ainakin jossain määrin kaventaa eroa pitkän ehdollisen vankeuden ja ehdottoman vankeuden koetun vaikuttavuuden välillä ainakin niissä tapauksissa, joissa yhdyskuntapalvelun määrääminen on mahdollista. Tehokkaammin ja selkeämmin tämä porrastus olisi kuitenkin toteutettavissa sitä kautta, että yhdyskuntapalvelusta ja valvontarangaistuksesta tehtäisiin ehdollisen ja ehdottoman vankeuden väliin sijoitettavia itsenäisiä rangaistuslajeja ja tarvittaessa laajennettaisiin niiden soveltamisalaa. Arvioitaessa esityksen merkitystä rangaistusten porrastuksen kannalta on myös syytä huomata, että ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välinen ero on suurimmillaan nimenomaan silloin, kun yhdyskuntapalvelu ei tule kysymykseen.

Rovaniemellä 26.3.2018

Minna Kimpimäki

Professori, rikosoikeus

Lapin yliopisto, Oikeustieteiden tiedekunta

Minna Kimpimäki
Lapin yliopisto, Oikeustieteiden tiedekunta